

1. De eerste zestien jaren

In het graafschap Lincolnshire – grenzend aan de Noordzee, vlak bij de huidige badplaats Skegness, in een moerassig gebied waar veel schapen gehouden werden – ligt het dorpje Braytoft, de geboorteplaats van Thomas Scott. In dat dorpje woonde de schapenhouder John Scott met zijn vrouw Mary, die van de vanouds bekende en gerespecteerde familie Wyatt uit Boston afkomstig was. Op 16 februari 1747 werd daar Thomas geboren als tiende kind in het gezin dat uiteindelijk dertien kinderen zou tellen, waarvan er tien de volwassenheid zouden bereiken.

John Scott was een man met een klein postuur en een zwak gestel. Hij had moeite om rond te komen; het was hard werken en hij had een groot en groeiend gezin. Maar hij was een energieke man met een sterk verstand, grote volharding en een onverschrokken geest. Hij was ongeschoold, maar had een liefde voor boeken. Hij was weliswaar arm, maar hield het hoofd boven water, stond goed bekend en was uiteindelijk in staat om een zekere welstand te bereiken. Het was zijn ambitie dat een van zijn kinderen theoloog, jurist of arts zou worden, waarbij zijn voorkeur uitging naar een arts. Thomas erfde van zijn vader zijn goede verstand, zijn vasthoudendheid en moed, en zijn hartstocht voor het lezen. Zijn moeder bewonderde hij om haar praktische wijsheid en haar opvoedingsmethoden, waarvan hij later in zijn eigen gezin veel profijt heeft gehad. Zij heeft hem ook geleerd om vloeiend te lezen en nauwkeurig te spellen.

De eerste beginselen van het Latijn leerde hij op een dagschool in Burgh, op drie kilometer afstand van zijn huis. Toen hij acht jaar oud was, werd hij naar een school gestuurd in Bennington, een dorpje ten noorden van Boston, waar zijn vader nog een boerderij bezat waarin een oudere broer en zus van Thomas woonden, samen met een zus van zijn vader. De school werd bestuurd door een predikant, die hem niet alleen schrijven en rekenen leerde, maar hem ook onderwees in het Latijn. Hij herinnert zich in zijn memoires maar weinig van de twee jaren die hij daar doorbracht, behalve enkele voorbeelden van ondeugd waarvoor hij streng terechtgewezen werd. En hij weet nog

goed hoe hij eenmaal bijna verdronken is door iets onverantwoordelijks te doen waarvoor hij tevoren gewaarschuwd was. Niemand was in staat hem te helpen, en dat het hem toen toch nog lukte om aan de verdrinkingsdood te ontkomen, werd als iets wonderbaarlijks beschouwd.

*Kerk in Braytoft (tegenwoordig veelal geschreven als Bratoft),
de geboorteplaats van Scott.*

Tegen het einde van de twee jaren die hij daar doorbracht, stierf zijn oudste broer, die door zijn vader was uitgekozen om een opleiding tot arts te volgen. Als arts had hij na het uitbreken van de oorlog met Frankrijk dienst genomen bij de marine. Hij kwam op 24-jarige leeftijd om het leven toen hij met anderen de bemanning van een binnengelopen oorlogsschip moest onderzoeken vanwege een dodelijke ziekte die onder hen heerste. Daarbij liep hij zelf de ziekte op en overleed daaraan. Deze gebeurtenis was voor de vader van Thomas een zeer zware beproeving. Niettemin bleef hij bij zijn besluit om een van zijn zonen arts te laten worden. En omdat hij meende dat Thomas daarvoor de juiste leeftijd had en gemakkelijk Latijn bleek te kun-

nen leren, werd hij daarvoor uitgekozen. Vanaf die tijd concentreerde Thomas zich bijna volledig op de studie van het Latijn. Hij verkreeg daardoor een oppervlakkige kennis van verschillende boeken die gewoonlijk op de scholen gelezen werden, en wekte daarmee de indruk veel verder gevorderd te zijn dan hij in feite was.

Nu zijn vader besloten had dat Thomas de opleiding tot arts zou volgen, werd zijn scholing op 10-jarige leeftijd voortgezet op de kostschool die ook zijn overleden broer had bezocht. Deze school was in Scorton gelegen, een dorpje in de parochie van Bolton, op een afstand van ruim 200 kilometer van Braytoft, in het graafschap Yorkshire. Daar bleef hij vijf jaar lang, zonder naar huis terug te keren en zonder contacten met familieleden of bekenden. De totale kosten van deze vijf jaar bedroegen naar schatting 100 pond. Het eten was goed, en bij ziekte – wat dikwijls het geval was, met soms hoge koorts – ontving hij al de nodige verzorging door de weduwe die over het kosthuis de leiding had. Niettemin had het ontbrekende contact met de ouders, broers en zussen en andere verwanten een ongunstige uitwerking op de vorming van zijn morele en sociale karakter.

De school in Scorton had een goede reputatie. Tijdens zijn verblijf waren er meer dan tachtig leerlingen. Verschillenden van hen kwamen uit verafgelegen plaatsen, en enkelen kwamen uit de bovenste laag van de samenleving. Het hoofd van de school was de predikant John Noble. Hij was een uitstekend leraar in de klassieke talen, maar was inmiddels oud en minder alert geworden. En daarvan werd in grote mate misbruik gemaakt door de leerlingen, en vooral door Thomas Scott. Toen hij in Scorton kwam, werd hem gevraagd welke Latijnse boeken hij had gelezen; zijn antwoord leidde ertoe dat zijn bekwaamheid werd overschat en dat hij in een klas werd geplaatst waarvan de leerlingen verder gevorderd waren dan Thomas. Hierdoor werd hij echter gestimuleerd om zich sterk en geconcentreerd in te spannen, en het duurde niet lang of hij had zijn klasgenoten ingehaald.

Er was nu geen bijzondere prikkel meer om zich op zijn studie te concentreren. Hij kon nu met weinig ijver volstaan, en kon daarbij bovendien gebruikmaken van de afgenomen alertheid van Rev. Noble. Zijn bijzondere liefde voor kaartspelen, en het ontbreken van geld

voor het bevredigen van zijn begeerten, brachten hem ertoe om zijn medeleerlingen tegen enige vergoeding bij hun huiswerk te helpen. Ondanks zijn geringe ijver maakte hij aanzienlijke vorderingen, en hij zou het hoofd van de school kunnen zijn geworden als hij daar nog een jaar zou zijn gebleven.

Zijn gedrag gedurende deze vijf jaren was immoreel, en werd alleen aan banden gelegd door geldgebrek, trots, vrees voor de tijdelijke gevolgen en zijn natuurlijke verlegenheid. Er was geen vreze Gods voor zijn ogen. Hij werd niet van onbehoorlijk gedrag weerhouden door familieleden die over hem waakten en hem voor zijn misdragingen terechtwezen. Er was ook geen gebrek aan de kwalijkste voorbeelden en aanmoedigen; en voor ontdekking door Rev. Noble hoefde hij niet bevreesd te zijn. Aan God heeft hij nauwelijks of nooit gedacht; wel heeft hij zich gehouden aan wat hij thuis geleerd had, namelijk om nooit te zweren of Gods naam ijdel te gebruiken.

Na zijn terugkeer uit Scorton in juni 1762 besteedde Thomas Scott enkele weken aan het bezoeken van familieleden en bekenden. Hij zou graag nog een jaar in Scorton zijn gebleven om dan naar de universiteit te gaan, zoals sommigen van zijn klasgenoten deden. Zijn vader had echter gekozen voor een opleiding bij een gevestigde arts, omdat deze optie goedkoper was. Zodoende was hij vanaf september van dat jaar als inwonend leerling verbonden aan een apothekhoudend arts in Alford, dat ongeveer 12 kilometer van Braytoft verwijderd was. Deze persoon werd als zeer bekwaam beschouwd en had een uitgebreide praktijk. Hij was echter een ongelovige, en in alle opzichten een man zonder principes. Hier werd de gewoonte van Thomas om op zondag naar de kerk te gaan voor het eerst afgebroken. Hij moest namelijk bijna altijd op zondag werken, van de morgen tot de avond, terwijl hij op andere dagen soms weinig te doen had. Daar kwam nog bij dat zijn leermeester een weduwnaar was die zelden thuis was, behalve wanneer dat zakelijk vereist was. Zodoende bracht Thomas zijn tijd door met het personeel en met zeer ongeschikte metgezellen. De dingen die hij moest doen, deed hij foutloos; maar in andere opzichten gedroeg hij zich zeer slecht. Zodoende gaf hij zijn leermeester een terechte reden om te klagen en op zijn minst

een plausibele reden om hem te ontslaan. Dit deed hij dan ook, zodat Thomas na twee maanden in diepe schande weer naar huis terugkeerde.

Toch schrijft Scott in zijn memoires dat hij deze korte periode van leerlingenschap als de meest genadevolle van zijn leven moest beschouwen, en wel om twee redenen. De eerste en belangrijkste reden was deze, dat zijn leermeester, die niet alleen ongodsdienstig maar in vele opzichten ook immoreel was, bij hem iets in zijn denken teweeg had gebracht, namelijk een serieuze overtuiging dat hij tegen God een zonde bedreven had. De arts wees hem terecht op één voorbeeld van zijn wangedrag en merkte daarbij op dat Thomas moest bedenken dat het niet alleen onaangenaam was voor hem, maar dat het ook slecht was in de ogen van God. Deze opmerking bracht een nieuwe gewaarwording in zijn ziel teweeg, die niet kon worden weggenomen en die naar zijn overtuiging het begin is geweest van zijn latere bekering. Tevoren had hij zonder God in de wereld geleefd. Maar nu begon hij in te zien dat hij een zondaar was.

Nu het geweten was ontwaakt en hem een bepaalde zonde verweet, werd hij bevreesd voor de toorn van een beledigde God. Omstreeks dezelfde tijd werd zijn deelname aan het Heilig Avondmaal verwacht. Hij had nog geen besef van de verdorvenheid en hulpeloosheid van de gevallen mens en twijfelde er niet aan dat hij zijn leven kon beteren wanneer hij dat wilde. Zo begon hij vóór het avondmaal met een reformatie en begon in het verborgene tot God te bidden. Nadat hij zijn geweten daarmee tot zwijgen had gebracht, nam hij deel aan het Heilig Avondmaal. Daarna bleef hij nog bij zijn goede voornemens en bleef zijn devoties nog een tijdlang onderhouden. Maar ze waren voor hem een last en hij viel terug toen de verzoeken terugkeerden, en legde zijn gebedenboek weer weg. Totdat zijn geweten opnieuw werd gealarmeerd door de nadering van het volgende avondmaal, waarbij hij weer dezelfde weg bewandelde, met dezelfde afloop. Zijn goedheid was als een morgenwolk die heengaat (Hos. 6:4). Met weinig variatie was dit zijn levensloop gedurende de volgende negen jaren.

De tweede reden waarom Thomas later deze korte periode als leerling van de arts in Alford als iets positiefs beschouwde, was de volgende. Omdat de vader van Thomas nog niet het gehele overeengekomen bedrag voor het leerlingschap betaald had en weigerde om dat na het ontslag alsnog te doen, weigerde de arts hem een getuigschrift te geven, dat hij nodig had om zijn zoon elders geplaatst te kunnen krijgen. Na meerdere pogingen gaf zijn vader het op. Daarmee werd het voor Thomas onmogelijk om nog arts te worden, een beroep waarin hij waarschijnlijk succes zou hebben gehad; maar dan zou ook heel de geschiedenis van zijn leven anders zijn geweest. Later schrijft hij hierover nog het volgende: ‘Mijn leermeester leefde nog nadat ik *De kracht der Waarheid* had gepubliceerd. Ik wilde hem nog mijn dank betuigen als het instrument dat God voor mij ten goede gebruikt heeft, door hem een of twee boeken te zenden met daarbij een brief. Maar ik stelde het uit totdat het te laat was, wat ik sindsdien altijd betreurd heb.’ Daarbij heeft zijn zoon John nog opgemerkt dat zijn vader zelfs nog op zijn sterfbed deze nalatigheid heeft betreurd.